

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของอาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์ต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ
2. แนวคิดเรื่องความเชื่อ ความคิดเห็น และทัศนคติ
3. แนวคิดเรื่องการเปิดรับข่าวสาร
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ

การปฏิรูปการกระจายเสียง คือการปรับปรุงแก้ไขปัญหาของระบบการกระจายเสียงวิทยุ โทรทัศน์ (และเคเบิลทีวี) ทั้งระบบ เพื่อให้กิจการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์สามารถทำหน้าที่และสร้างความรับผิดชอบต่อประชาชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง (สุรัตน์ เมธิกุล, 2545)

การปฏิรูปสื่อเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการของวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย ที่มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐกับประชาชน ถึงมุมมองในทฤษฎี หลักการ และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการเมือง

การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อมีมาตั้งแต่อดีตที่ระบบวิทยุโทรทัศน์ของไทยตกอยู่ภายใต้การควบคุม หรือ กรรมสิทธิ์ของรัฐ ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนมาถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 (พฤษภาประชาชน) ที่เกิดกระแสการเรียกร้อง ความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย ซึ่งสาเหตุเกิดจากการที่ประชาชนถูกปิดเบือนข่าวสาร ข้อมูล ถูกปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ ทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงครั้งใหญ่ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย

ในประเทศโลกที่สาม ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา ซึ่งหมายรวมถึงประเทศไทย ส่วนใหญ่การดำเนินการในการจัดระบบวิทยุโทรทัศน์ของไทยจะใช้อำนาจนิยมในการปกครอง ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการจัดสรรคลื่นความถี่ที่มีอยู่ให้กับผู้ที่ขอสัมปทาน หรือ เอกชนไปดำเนินการ ซึ่งรัฐจะกลายเป็นเจ้าของวิทยุและโทรทัศน์ไปโดยปริยาย โดยมีรายได้จากการให้สัมปทานกับเอกชนเช่าคลื่นความถี่ที่มีอยู่ในมือ ซึ่งเป็นการตกลงผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย เป็นสาเหตุมาจากฝ่ายรัฐไม่ต้องการให้สื่อมาวิพากษ์วิจารณ์ การทำงานของรัฐ หรือ เสนอข่าวในเชิงลบในการส่งผลกระทบต่อภาพของรัฐบาล เป็นภัยต่อความมั่นคง รัฐจึงเข้าควบคุมดูแลสื่อเรื่อยมา

การดำเนินงานของรัฐ ในการดูแลระบบวิทยุโทรทัศน์ของไทยถูกวิจารณ์เรื่อยมาในเรื่องของการขาดเอกภาพและนโยบาย ระดับชาติซึ่งส่วนใหญ่ สถานีวิทยุและโทรทัศน์เกือบทั้งหมด จะเป็นสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการค้า (Commercial Station) ซึ่งเน้นรายการบันเทิง โดยส่วนใหญ่แล้วการดำเนินงานของระบบวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติในแถบเอเชียที่มีรัฐควบคุมดูแลจะมีรายได้มาจากภาษีและการโฆษณาสินค้าเป็นรายได้หลัก ซึ่งมองว่ารัฐยังจะต้องพึ่งพากลุ่มนายทุนซึ่งเป็นภาคธุรกิจเอกชน เข้ามาดำเนินการซึ่งในปัจจุบันยังคงเน้นรายการเพื่อความบันเทิงในเชิงพาณิชย์ถึงร้อยละ 80 ของเวลาทั้งหมด

ปัญหาที่มาจากกรณีที่สื่อถูกรัฐควบคุมทำให้การรายงานข่าวไม่เป็นอิสระถูกควบคุมจากรัฐ ซึ่งเกิดจากการที่รัฐผูกขาดกรรมสิทธิ์สื่อ สืบเนื่องจากนโยบายของระบบวิทยุและโทรทัศน์ไม่มีความชัดเจน การดำเนินการมุ่งเน้นไปสู่กลไกของตลาดเป็นหลัก โดยเน้นเนื้อหาความบันเทิงซึ่งขาดคุณภาพ เกิดจุดอ่อนในระบบเสรีเพราะรัฐหันไปสนใจอำนาจทางเศรษฐกิจ ที่มีกลุ่มนายทุนซึ่งมีผลประโยชน์ทางการค้าและกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือในแบบอำนาจนิยมอุปถัมภ์และทุนนิยมอภิสิทธิ์ซึ่งโครงสร้างของระบบวิทยุโทรทัศน์ไทยแสดงให้เห็นถึงระบบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (Un - democratic System) คือบุคคลและองค์กรสื่อไม่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ไม่มีความเสมอภาคในการจัดสรรการใช้คลื่นวิทยุโทรทัศน์และไม่มีการใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ส่งเสริมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นการให้ประโยชน์ทางการเมืองและการค้า ซึ่งก่อให้เกิดการครอบงำทางความคิดของประชาชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบที่ปราศจากสิทธิและเสรีภาพ (Un - free) ขาดความเสมอภาค (Un - equal) และขาดการสร้างสรรค์ และสันติสุขให้แก่สังคม (Un- friendly and Un-peaceful) (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ , 2542)

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ กล่าวไว้ในสื่อมวลชนยุคปฏิรูปว่า รัฐมีความเชื่อว่า สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นสิทธิเสรีภาพของรัฐ มิใช่สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน (ในฐานะที่เป็นสื่อกลางทำหน้าที่แทนประชาชน) และมีไซสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด การถูกลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็น จากสภาพที่ประชาชนไม่มีโอกาสเข้าถึงสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เพราะรัฐผูกขาดความเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียว ดังนั้นความยากในการนำหลักเรื่องสิทธิมนุษยชนมาใช้ให้ได้ผลมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ โครงสร้างทางอำนาจ และ วัฒนธรรมการรักพวกพ้อง

หลังเหตุการณ์ พฤษภาคม 2535 กระแสการเรียกร้องให้สื่อมีสิทธิเสรีภาพมีความรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลในสมัยนั้นคือ ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน ได้มีการปรับปรุงสื่อมวลชน 3 เรื่องใหญ่ ๆ (สุรัตน์ เมธีกุล , 2545) คือ

1. กฎหมาย ระเบียบ และ ข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคปัญหาในเรื่องเสรีภาพ และ การทำงาน
2. การวางแผนระยะยาวของสื่อมวลชนของรัฐ
3. ปรับปรุงโครงสร้างองค์กร ในการบริหารงานสื่อมวลชนของรัฐ

เพื่อเป็นการสนองต่อความตื่นตัวในเรื่องสิทธิ การรับรู้และการรับรู้และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน จึงยกเลิกระเบียบวิฤกกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518 และออกระเบียบใหม่คือระเบียบวิฤกกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2535 ขึ้นมาแทน ทำให้ กบว. หรือคณะกรรมการกิจการวิฤกกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ถูกยกเลิกไป มาเป็น กสช. หรือ คณะกรรมการกิจการวิฤกกระจายเสียง และกิจการวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติแทน ซึ่งมี หน้าที่ในการรับฟังและพิจารณาคำร้องเรียน จากประชาชนและบุคลากรของสถานี และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของ สาธารณชน แต่ตัดเรื่องการตัดเซ็นเซอร์เนื้อหารายการออกไป โดยใช้ “พระราชบัญญัติวิฤกกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498” ซึ่งมีผลบังคับอยู่ แต่ถึงอย่างไรการเข้าข่าวสัมปทานที่รัฐ ให้แก่เอกชน ยังทำในรูปแบบการค้าเชิงพาณิชย์อยู่ ถึงแม้จะต้องขึ้นตรงกับหน่วยงานราชการก็ตาม แต่โครงสร้างทางกรรมสิทธิ์สื่อ ก็ยังไม่สามารถตกถึงมือประชาชนอย่างแท้จริง

การเรียกร้องสิทธิที่ต้องการจะรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้ประเทศไทยได้ประกาศใช้ รัฐธรรมนูญฉบับที่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการสื่อสารต่างๆ บัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับกฎปฏิภาณวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ว่าด้วยมาตรา 37 บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันผ่านทางที่ชอบด้วยกฎหมาย มาตรา 39 บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

มาตรา 40 ที่ระบุไว้ว่า "คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งคลื่นวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารเพื่อการสาธารณะ"

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแล การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษาด้านวัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ต้องการปฏิรูปสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ กิจการโทรคมนาคมทั้งระบบ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เนื้อหา รูปแบบการให้บริการที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาคนและสังคม และตอบสนองความต้องการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น หากเปิดให้บริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการก็ต้อง เปิดการแข่งขันอย่างเสรี และ เป็นธรรมและการปฏิรูปสื่อของรัฐดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ รัฐสภาซึ่งได้จัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า " พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543" พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ดูแลกิจการดังกล่าวเป็น 2 องค์กร คือ

1. องค์กรด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
2. องค์กรด้านกิจการโทรคมนาคม

องค์กรด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ หรือ กสท. ให้เป็นผู้กำกับดูแลการใช้ความถี่ และการประกอบกิจการการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ ทำแผนแม่บทของกิจการวิทยุและโทรทัศน์ ให้สอดคล้องกับแผนความถี่วิทยุ ว่าจะมีการวางกฎเกณฑ์ และจัดสรรอย่างไร ใครที่จะเข้ามาดำเนินการได้ และใครเป็นผู้ควบคุม การดำเนินการจะนำไปสู่เป้าหมายของประโยชน์เพื่อสาธารณะจริงหรือไม่ และประชาชนจะมีโอกาสเข้าถึงคลื่นได้มากน้อยแค่ไหน จึงนับเป็นเรื่องที่สำคัญในการทำแผนแม่บทวิทยุและโทรทัศน์ โดยจะมีคณะกรรมการเข้ามา 7 คน เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย และจัดทำแผนแม่บทกิจการการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่ขณะนี้การแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหา ยังไม่สามารถสรุปได้ ทำให้การจัดตั้งต้องล่าช้าออกไป รวมทั้งร่าง พ.ร.บ. ประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ซึ่งขณะนี้ยังเป็นเพียงร่าง ซึ่งยังค้างการพิจารณาอยู่ เป็นกฎหมายที่วางกรอบการประกอบกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน รวมถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณทางวิชาชีพ การละเมิดบทลงโทษ

การปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 มีนักวิชาการ นักวิชาชีพ ผู้ประกอบการ กลุ่มองค์กรเอกชนได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงของนักคิดหลายท่านที่น่าสนใจดังนี้

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2542) กล่าวว่า การปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อความเป็นประชาธิปไตยของการสื่อสาร (democratization of communication) และของสังคมไทย จะต้องดำเนินการในสองด้านควบคู่กันไป คือ การจัดระเบียบในมิติทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมสื่อ (economic and industrial re - regulation) ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาคะทัดรัดด้านการผูกขาดสื่อ การเป็นเจ้าของข้ามสื่อ การเข้ามาใช้อำนาจในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาสาระของสื่อไปในทางลัทธิบริโภคนิยมและการละเลยสิทธิของกลุ่มผู้รับหรือพลเมืองที่ไม่มีกำลังซื้อสินค้า ในอีกด้านหนึ่งเป็นการจัดระเบียบทางการเมือง (political de - regulation) คือ การเปิดระบบให้มีเสรีภาพมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็น "ความจริง" และมีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างกว้างขวางและหลากหลาย อีกทั้งได้รับความคุ้มครองในด้านสิทธิส่วนบุคคลจากการละเมิดของสื่อ และสื่อควรมีอิสระในการทำงาน เพื่อเป็นสื่อกลางในการส่งข้อมูลข่าวสาร และเป็นสถาบันที่ร่วมส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม - วัฒนธรรมและการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

สุรตน์ เมธิกุล (2541) ได้ให้คำจำกัดความของการปฏิรูปว่า การปฏิรูปสื่อกระจายเสียง ต้องแก้ไขปัญหาของระบบวิทยุโทรทัศน์ทั้งระบบ ไม่ใช่จุดใดจุดหนึ่ง จุดมุ่งหมายภายใต้การสร้างระบบใหม่ จะช่วยให้บทบาทของวิทยุและโทรทัศน์มีความชัดเจนในเป้าหมายการทำงาน ภายใต้โครงสร้างการทำงาน และปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพนี้ ซึ่งมีอิสระเสรีภาพและความรับผิดชอบทางวิชาชีพ และต้องตอบสนองเป้าหมาย ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่เน้นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนทั้งระดับชาติและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ทรงยศ บัวเผื่อน (2546) กล่าวว่า การปฏิรูปวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการเรียนรู้ประชาชนนั้นไม่ได้แปลว่าจะต้องมีแต่รายการข่าว บทความหรือวิชาการ ที่คนทั่วไปเข้าใจยากหรือสนใจน้อย หากจะต้องใช้ปัญญา วิสัยทัศน์ การจัดการที่ดี เพื่อสร้างรายการให้เป็นทั้งความบันเทิงหรือการพักผ่อนหย่อนใจ ควบคู่กันไปกับการสอดแทรกสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ ความฉลาด และรสนิยมทางศิลปวัฒนธรรมของประชาชนเพิ่มขึ้นได้ การเสนอสาระความรู้ในวิทยุโทรทัศน์ ไม่จำเป็นต้องเสนออย่างขอไปทีทำให้ผู้ชมผู้ฟังเบื่อ แต่สามารถเสนอให้มีความสนุกสนานชวนติดตามได้ หากมีการสนับสนุนและเปิดทางให้ผู้จัดทำรายการที่มีฝีมือมีศิลปะมากพอเข้ามาช่วยกันทำ

ไพบุลย์ ดำรงชัยธรรม ผู้ประกอบการด้านสื่อกล่าวไว้ในหนังสือเรื่องการปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 (ทรงยศ บัวเผื่อน : 2546) กล่าวไว้ว่า “แนวคิดการปฏิรูปสื่อของผม คือ ปลดปล่อยให้มีสื่อออกมาให้เยอะที่สุด ปลดปล่อยสาระ ที่วิพากษ์ช่อง เปิดให้หมด เมื่อมีสื่อเยอะ ความหลากหลายจะเกิดขึ้น ไม่มีการผูกขาด คลื่นก็จะถูกลง ทุกวันนี้ค่าสัมปทานวิทยุคลื่นหนึ่งต้องจ่ายเดือนละ 3 ล้านบาท คลื่นของกรมประชาสัมพันธ์จ่าย 4 ล้านบาท พวกเอสเอ็มอีจึงเกิดขึ้นไม่ได้ รายเล็กๆเกิดไม่ได้ ให้มีคลื่นเยอะแล้วจะดีเอง เพราะมีการแข่งขันที่สมบูรณ์ขึ้น นี่คือการเสรีในความคิดผม ไม่ใช่ให้มีสื่อน้อยๆ ปลดออกจากอำนาจรัฐ พุดอย่างนี้ตีกันตาย”

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมพานี กล่าวว่า “การปฏิรูปสื่อคือ การปฏิรูปสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ให้หลุดพ้นจากการผูกขาดกรรมสิทธิ์ โดยหน่วยงานของรัฐรวมทั้งหลุดพ้นจากการผูกขาดสัมปทานโดยกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่อาจถูกครอบงำได้โดยง่าย จากกลุ่มธุรกิจการเมืองที่พยายามอาศัยสื่อเป็นฐานอำนาจในทางการเมืองเช่นที่เราเห็นตัวอย่างในสถานีโทรทัศน์บางช่อง เมื่อมีการปฏิรูปสื่อแล้ว นอกจากการที่นักข่าววิทยุและโทรทัศน์ จะมีเสรีภาพในการทำงานและเสนอข่าวมากขึ้นแล้วพวกเขายังจะมีทางเลือกอันหลากหลายในวิชาชีพมากขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย

พีเชียว อำนาจวรประเสริฐ กล่าวว่า การปฏิรูปสื่อตามเจตนารมณ์มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ระบุให้คลื่นความถี่ เป็นทรัพยากรของชาติ เป็นของประชาชน ซึ่งจะต้องได้รับการจัดสรรโดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ต้องขจัดการผูกขาดที่มีอยู่ทั้งหมด ให้หมดไปโดยเร็วที่สุด
2. ต้องจัดให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรี ในทุกวิถีทาง
3. ต้องจัดให้มีการแข่งขันกันอย่างเป็นธรรม ให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด

ดังนั้นสังคมต้องส่งเสียงและตรวจสอบนโยบายดังกล่าว ว่ารัฐธรรมนูญมาตรา 40 ซึ่งออกมาเพื่อรองรับว่าให้สื่อเป็นทรัพยากรของชาติเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น จะสามารถเป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ ประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารเพิ่มขึ้นหรือไม่ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเรื่องการปฏิรูปสื่อมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ว่ามีความสัมพันธ์กับแนวทางการปฏิรูปสื่อที่กล่าวมาข้างต้นอย่างไร

แนวคิดเรื่องความเชื่อ ความคิดเห็น และทัศนคติ

ทัศนคติ (Attitude) คือ ความโน้มเอียงอย่างเหมาะสม (Gardon W. Allport : 1976) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งทางจิตวิทยาสังคมและการสื่อสาร ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความของทัศนคติไว้หลายความหมายด้วยกัน (พัชนี เขยจรรยา และคณะ 2541 : 123)

เบอร์โกวิทซ์ (Berkowitz, 1918) ได้ยกเอาคำนิยามของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงทั้ง 3 แห่ง ซึ่งเป็นผู้นำความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้มาเป็นแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

1. ทัศนคติ คือ การประเมิน หรือปฏิกิริยาทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ฉะนั้นทัศนคติของบุคคลต่อวัตถุทางสังคมคือความรู้สึก "ชอบ" หรือ "ไม่ชอบ" ต่อสิ่งนั้นๆ
2. ทัศนคติ คือ การเตรียมพร้อมที่จะตอบสนองในทางหนึ่งทางใดต่อวัตถุทางสังคม และการเตรียมพร้อมนี้เป็นธรรมชาติเป็นการ "เห็นด้วย" และ "ไม่เห็นด้วย"
3. ทัศนคติ คือ กลุ่มของความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรมที่ประสมประสานกันต่อวัตถุทางสังคม ซึ่งรวมถึงองค์ประกอบ ความรู้สึก อารมณ์ และความนึกคิดเข้าด้วยกัน เป็นคำนิยามที่นิยมใช้กันมากที่สุด

เคนส์ (Katz, 1989) กล่าวว่า ทศนคติความรู้สึกที่ชอบหรือไม่ชอบ และความรู้หรือความเชื่อเชิงอธิบายถึงลักษณะตลอดจนความสัมพันธ์ต่อสิ่งหนึ่งที่มีต่อสิ่งหนึ่ง

กูตส์ (Goods, 1987) นิยามทศนคติว่าเป็นแนวโน้มในการที่จะแสดง หรือมีปฏิกิริยาในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมของบุคคลและประสบการณ์ทางสังคมที่ฝังรากลึกอยู่

โรคิช (Rokeach, 1970) กล่าวว่า ทศนคติเป็นความเชื่อส่วนหนึ่งในระดับรอบนอกสุด ซึ่งเป็นความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงผิวเผิน และสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ และเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าความเชื่ออีก 2 ระดับคือ

- ความเชื่อในกฎระเบียบของสังคมหรือชุมชน (Authority Belief) เช่น เชื่อว่าต้องหยุดรถเมื่อเห็นไฟแดง ซึ่งสามารถเปลี่ยนได้เมื่อสังคมได้เปลี่ยนกฎเกณฑ์ไป
- ความเชื่อที่ได้มาจากการสั่งสมทางสังคมจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัว ศาสนสถานศึกษา และแหล่งต่างๆ เป็นระยะเวลาต่างๆ จนยากที่จะเปลี่ยนแปลง "ความเชื่อรอบนอก" (Peripheral Belief) เช่น เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต้องตาย

L.L. Thurstone (1992) ให้ความหมายทศนคติไว้ว่า ผลรวมของมนุษย์ทั้งหมดที่เกี่ยวกับความรู้ อคติ ความคิด ความกลัวต่อบางสิ่ง รวมทั้งการแสดงออกทางด้านการพูด ความคิดเห็นหรืออคติ (Opinion) ซึ่งความคิดเห็นหรืออคตินี้เองที่เป็นสัญลักษณ์ของทศนคติ (Attitude) แต่เมื่อเวลาผ่านไปทศนคติที่สั่งสมมานานอาจกลายเป็นความเชื่อส่วนกลาง (Central Belief) ก็ได้

New Comb (1989) ให้ความหมายว่า ทศนคติซึ่งมีอยู่ในเฉพาะบุคคลเท่านั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อม อาจแสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจ ซึ่งทำให้ผู้นั้นเกิดความพอใจรักใคร่อยากใกล้ชิดสิ่งนั้นๆ หรืออีกลักษณะหนึ่งแสดงออกในรูปของความไม่พอใจ เกลียดชังไม่ยอมเข้าใกล้สิ่งนั้น

Doob (1984) ให้ความหมายว่า ทศนคติเป็นการสนองตอบภายในของบุคคลรวมทั้งที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับกระบวนการตอบสนองภายนอก ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากกระบวนการของสิ่งเร้าที่แตกต่างกันออกไป และพิจารณาคำนี้เฉพาะลักษณะที่สำคัญๆ ทางสังคมเอกัตบุคคล (Individual's Society) การตอบสนองภายนอกจะคงที่และแน่นอนก็ต่อเมื่อมีการควบคุมเชื่อมโยงกับการตอบสนองภายใน

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) ให้ความหมายว่า ทศนคติเป็นดัชนีว่า บุคคลคิดและรู้สึกอย่างไร ต่อคนรอบข้าง วัตถุ หรือสิ่งแวดล้อม โดยทศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และทศนคติเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่าง ความรู้และพฤติกรรม

เจลิเยว บุรีภักดี (2520) ให้ความหมายว่า ทศนคติหมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบบุคคลที่มี ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ทศนคติที่เรามีต่อสิ่งต่างๆ เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามประสบการณ์ที่ได้รับเพิ่มขึ้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจเร็วหรือช้าบ้าง สุดแต่นิสัยของทศนคติหรือประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ

ทศนคติแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามการแสดงออกของบุคคล

1. ทศนคติเชิงบวก (Positive Attitude) เป็นทศนคติที่ชักนำบุคคลให้แสดงปฏิกิริยาในด้านดีของบุคคลอื่น เรื่องราว หรือสิ่งต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีหรือความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ และนับเป็นพื้นฐานที่ดีในการยอมรับความคิดเห็น หรือข้อมูลใหม่ๆ
2. ทศนคติในเชิงลบ (Negative Attitude) เป็นทศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ดีต่อบุคคลอื่น เรื่องราว หรือสิ่งต่างๆ มักเกิดขึ้นจากความไม่พอใจ นำไปสู่การด่วนสรุปตัดสินใจในเรื่องต่างๆ แม้จะยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างถ่องแท้ก็ตาม
3. ทศนคตินิ่งเฉย (Passive Attitude) บางครั้งบุคคลอาจไม่มีความคิดเห็นต่อบุคคลอื่น เรื่องราว หรือสิ่งต่างๆ โดยสิ้นเชิงจนกลายเป็นทศนคตินิ่งเฉยต่อเรื่องนั้นๆ

การเกิดของทศนคติ (Attitude Formation)

ทศนคติเป็นสิ่งที่เกิดมาจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทศนคติ (Source of Attitude) ต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย อย่างไรก็ตามแหล่งที่ทำให้คนเกิดทศนคติที่สำคัญ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เช่น นาย ก. เคยพูดคุยกับนาย ข. ด้วยไมตรีที่ดี ก็จะทำให้ นาย ก. รู้สึกชอบหรือมีทศนคติที่ดีต่อนาย ข. เป็นต้น

2. การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication form others) การได้รับติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่นจะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากผู้อื่นได้ เช่น เด็กที่เคยได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ว่าทำอย่างนี้ไม่ดี อย่างนั้นไม่ดีก็จะทำให้เด็กมีทัศนคติต่อการกระทำต่างๆ ตามที่ได้รับทราบมา

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น เด็กที่มีความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อเห็นว่า พ่อแม่แสดงท่าไม่ชอบสิ่งใดก็ตาม เด็กจะเลียนแบบคือไม่ชอบสิ่งนั้นไปด้วย

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานต่างๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและสนับสนุนให้คนเกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้

โดยสรุปพัฒนาการทางด้านทัศนคติของบุคคลเกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคลนั้นได้รับการปรับตัวของบุคคลเพื่อให้เข้ากับสังคม การเลียนแบบในสังคม สิ่งเหล่านี้จะรวมตัวกันและสร้างสมกลายเป็นแบบแผนทัศนคติของแต่ละบุคคลขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการของทัศนคติเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์กันของบุคคล (Association) การถ่ายทอดแบบอย่างของบุคคลอื่นมาเป็นของตน (Transfer) และการพบสิ่งที่ตนต้องการ (Need Satisfaction) การที่สภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ย่อมมีผลทำให้ทัศนคติของบุคคลเปลี่ยนแปลงและเห็นตามสภาพการณ์ในสังคมได้บ้าง

องค์ประกอบของทัศนคติเป็นออกเป็น 3 ลักษณะ คือ (Secord&Backman,1964:97-98)

1. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Component) ได้แก่ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น โกรธเกลียด รัก ชอบ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความแตกต่างกันตามบุคลิภาพของแต่ละคนที่จะพึงมี ความรู้สึกนี้จะแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เมื่อบุคคลได้พูดถึงหรือคิดถึงสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด (Cognitive Component) คือความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งแง่ดีแง่ร้าย องค์ประกอบนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่บุคคลได้กำหนดมาตรฐานไว้ในใจเป็นสำคัญ

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavioral Component) คือความโน้มเอียงล่วงหน้าที่จะปฏิบัติต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้น ย่อมหมายถึงแนวทางปฏิบัติเพื่อแสดงออกโดยไม่ฝืนความรู้สึก และความคิด ในองค์ประกอบนี้เป็นการวางแนวไว้ล่วงหน้า เมื่อคราวจะปฏิบัติจริง จะปฏิบัติอย่างไร

การสร้างทัศนคติ

เนื่องจากทัศนคติ เกิดจาก การเรียนรู้ และการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่บุคคล ดังนั้น องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติมีดังต่อไปนี้ (สุชาติ จันทรเฒ, 2536)

1. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อชีวิตของทุกคน ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตายไปเลยทีเดียว วัฒนธรรมของชาติต่างๆ แตกต่างกันไป เริ่มจากครอบครัว โรงเรียน วัด สถาบันอื่นๆ ในสังคม วิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนต่างๆ มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติทั้งสิ้น
2. ครอบครัว (Family) ครอบครัวเป็นแห่งแรกที่อบรมให้เด็กเรียนรู้การสมาคมต่างๆ จึงมีอิทธิพลมากที่สุดในการสร้างทัศนคติให้แก่เด็ก ตลอดจนการปลูกฝังทัศนคติในการดำเนินชีวิตให้แก่บุตรของตน ทั้งนี้เพราะเด็กมักเลียนแบบและเชื่อฟังพ่อแม่อยู่แล้ว
3. กลุ่มเพื่อน (Social Group) เด็กที่จากบิดามารดาอยู่กับกลุ่มเพื่อนตั้งแต่เล็กๆ จะได้รับอิทธิพลต่างๆ จากกลุ่มเพื่อนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการการยอมรับจากเพื่อน ต้องการคำแนะนำและความช่วยเหลือจากเพื่อนฝูง
4. บุคลิกภาพ (Personality) ลักษณะบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์ หรือมีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลมากเหมือนกัน พวกที่ชอบออกสังคม พวกหนีสังคม พวกชอบเด่น หรือพวกอ่อนน้อม จะมีทัศนคติไม่เหมือนกัน

โครงสร้างของทัศนคติ (Structure of attitude) มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ขนาดหรือระดับความเข้มข้น (magnitude or valence) หมายถึง ระดับมากน้อยของทัศนคติ(ความชอบมากน้อย) ทัศนคติที่มีระดับความเข้มข้นมากจะเปลี่ยนยากกว่าทัศนคติที่มีระดับความเข้มข้นน้อย
2. ความซับซ้อน (complexity of attitude) หมายถึง ทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ความเชื่อต่อสิ่งหลายอย่างจะมีความซับซ้อนมากกว่าความเชื่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด
3. อันดับความสำคัญ (centrality) ทัศนคติยิ่งฝังลึกมากเท่าใด เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาก็ยิ่งมีความสำคัญต่อสิ่งที่เกิดขึ้นมาหรือขัดกับสิ่งที่เคยยึดถือมาก่อน
4. ความเด่น (saliency) ทัศนคติที่เด่นในความคิดคำนึงของผู้เป็นเจ้าของย่อมจะกระตุ้นให้เกิดการกระทำได้ง่ายกว่าทัศนคติที่มีลักษณะตรงข้าม

หน้าที่และประโยชน์ของทัศนคติ (Function of Attitude)

Smith et Katz ได้กล่าวถึงหน้าที่และประโยชน์ของทัศนคติมี 4 อย่างดังนี้

1. หน้าที่ให้ความเข้าใจ (Understanding or knowledge function) ทัศนคติหลายอย่างช่วยให้เข้าใจโลกและสภาพแวดล้อม ได้เรียนรู้ และเข้าใจการกระทำของบุคคลในสังคม สามารถอธิบายและคาดคะเนการกระทำของตนเองและบุคคลอื่น
2. หน้าที่ป้องกันตนเอง (Ego-defense or protect their self-esteem) บ่อยครั้งที่บุคคลจำเป็นต้องหาทางออกให้กับตัวเอง เพื่อความสบายใจ เป็นต้นว่า คนที่ชอบพูดว่าคนอื่นตรงๆ ก็จะมีทางออกปกป้องตนเองว่า การที่ตนทำเช่นนั้นก็เพราะมีความจริงใจกับเพื่อนฝูง
3. หน้าที่ในการปรับตัว (Adjustive function or need satisfaction) ทัศนคติจะช่วยบุคคลในด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม โดยปกติบุคคลมักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นสำคัญ และจะพัฒนาทัศนคติตามแนวทางที่คาดว่า จะสนองตอบความต้องการของตนได้ เช่น คนหันมาชอบการศึกษาเล่าเรียน เพราะเชื่อว่าการศึกษาระดับสูงจะช่วยให้มีชีวิตที่ดีขึ้น
4. หน้าที่แสดงออกซึ่งค่านิยม (Value expression) ทัศนคติช่วยให้บุคคลได้แสดงออกซึ่งค่านิยมของตนเอง ตัวอย่าง คนที่มีความซื่อสัตย์มาก ก็จะแสดงออกโดยการไม่ชอบพวกฉ้อราษฎร์บังหลวง

จากแนวความคิด ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อ เป็นองค์ประกอบของทัศนคติ และเมื่อองค์ประกอบเปลี่ยนแปลงไป ทัศนคติดังกล่าวจะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

การวัดทัศนคติ

วิธีการวัดทัศนคตินั้นมีหลายวิธี แต่วิธีที่นิยมกันมาก คือ การวัดทัศนคติโดยใช้ Scale ซึ่งเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่วัดได้ผลเป็นที่น่าพอใจ Scale ที่ใช้วัดทัศนคติมีทั้ง Ranking Scale เป็น Scale ลักษณะแบบจัดอันดับ หรือ Rating Scale เป็นลักษณะแบบให้คะแนน ซึ่งในการวิจัยนี้ Scale ที่ใช้วัดทัศนคติคือ Rating Scale โดยเลือกใช้แบบ Likert Scale บางทีเรียกว่า Five Point Scale โดยสรุปปลายข้างหนึ่งจะเป็นความคิดเห็นที่เห็นด้วย และอีกข้างหนึ่งจะเป็นความคิดเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับข้อความที่มีอยู่ในแบบสอบถามแต่ละข้อ ซึ่งแต่ละจุดใน Scale จะเป็นคะแนนทั้งหมด เช่น ให้ 5 คะแนน ถ้าตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง ให้ 4 คะแนน ถ้าตอบ เห็นด้วยให้ 3 คะแนน ถ้าตอบ ไม่มีความเห็น ให้ 2 คะแนน ถ้าตอบ ไม่เห็นด้วย ให้ 1 คะแนน ถ้าตอบไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ความคิดเห็น (Opinion) คือ ผลิตผลของทัศนคติของบุคคลในสภาพการณ์บางอย่างรอบตัว บุคคลจะจัดเรียงทัศนคติของตนตามลำดับความสำคัญเมื่อบุคคลพูดหรือเขียน บุคคลนั้นกำลังแสดง ลำดับชั้น (Hierarchy) ของทัศนคติของเขา กล่าวคือ เขากำลังให้ความคิดเห็น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในสภาพแวดล้อมภายนอก การเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นในลำดับชั้นของทัศนคติด้วย ทำให้เกิดการจัดลำดับใหม่ และเกิดความคิดเห็นใหม่ตามมา ฉะนั้นความคิดเห็น จึงเป็นการแสดงออกว่า ตนมีทัศนคติอย่างไรด้วยคำพูดหรือตัวหนังสือ

บุคคลย่อมมีความเชื่อ ความคิดเห็น และทัศนคติที่แตกต่างกันไป เมื่อได้รับข่าวสารมาแล้ว บุคคลย่อมมีการรับรู้ที่แตกต่างกันไป โดยการนำสารนั้นมาตีความในการรับรู้ของแต่ละคน ซึ่งนำไปสู่ ความเชื่อ ความคิดเห็น และทัศนคติที่แตกต่างกันไปหรือเป็นของเดิมที่มีอยู่ ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวความคิดนี้มาเป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรความคิดเห็นของอาจารย์ในสาขานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ เอกชน และสถาบันราชภัฏที่มีต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง

แนวคิดเรื่องการเปิดรับข่าวสาร

การเปิดรับข่าวสารของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างกัน ข่าวสารที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า ข่าวสารมีความจำเป็นต่อมนุษย์มากเพียงใด ซึ่งเป็นตัวที่ใช้ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมนุษย์เกิดความไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด ความต้องการข่าวสารก็จะมีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น (วุฒิชัย จันทน์ , 2523)

ชาร์ลส์ เค แอตคิน (Charles K. Atkin , 2001) กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมาก ยังมีภูมิตากว้างไกล มีความรู้ ความเข้าใจสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัยทันเหตุการณ์มากกว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การที่ผู้รับสารแต่ละคนมีพฤติกรรมในการเลือกเปิดรับสื่อ และข่าวสารตามแบบฉบับของตนเอง ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างไปจากผู้อื่นนั้น เมอร์ริล และโลเวนสไตน์ (Merrill & Lowenstein, 1971) อ้างถึงใน (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527) กล่าวว่า มีปัจจัยหลายประการที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้มีการใช้สื่อ ดังนี้

1. ความเหงา เป็นเหตุผลทางจิตวิทยาโดยตรงว่า ปกติคนเราย่อมไม่ชอบที่จะอยู่ตามลำพัง เนื่องจากเกิดความรู้สึกที่สับสน วิตกกังวล หวาดกลัว และการเมินเฉยจากสังคม จึงขบพยายามที่จะรวมกลุ่มอยู่กับเพื่อนฝูง แต่เมื่อไม่สามารถติดต่อสังสรรค์กับบุคคลใดโดยตรง สิ่งที่ดีที่สุดคือ การอยู่กับสื่อต่างๆที่ใช้ในการสื่อสาร
2. ความอยากรู้อยากเห็น เป็นความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถือเอาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญสิ่งหนึ่งในการเสนอข่าวสาร ปกติมนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็นโดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด ไปจนถึงสิ่งที่อยู่ห่างตัวมากที่สุด
3. ประโยชน์ต่อตนเอง เพื่อช่วยให้ความคิดตัวเองบรรลุผล เสริมสร้างบารมี ความสะอาดสบาย รวมทั้งการสนุกสนานบันเทิง ข่าวสารเหล่านี้ไม่ว่าจะให้คุณในทางปฏิบัติ ทางจรรโลงจิตหรือแม้แต่ทางความคิด ก็สามารถที่จะหามาได้จากสื่อมวลชนเป็นส่วนใหญ่
4. ลักษณะเฉพาะ ของสื่อมวลชนโดยทั่วไป นอกจากองค์ประกอบเกี่ยวกับอายุ เพศ การศึกษา สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือองค์ประกอบอื่นที่ไม่สามารถเห็นได้เด่นชัด เช่น ทักษะคติ ความคาดหวัง ความกลัว ฯลฯ จะมีอิทธิพลในการใช้สื่อแล้ว สื่อมวลชนแต่ละอย่างก็มี "ลักษณะเฉพาะตัว" ที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนแสวงหา และที่ได้ประโยชน์ไม่เหมือนกัน

"ลักษณะเฉพาะตัว" ของสื่อแต่ละอย่างจึงมีส่วนที่ทำให้ผู้ที่รับข่าวสารมีจำนวนและองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะผู้รับข่าวสารแต่ละคนย่อมหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการ และทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ เช่น หนังสือพิมพ์ มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ ให้ข่าวสารละเอียดกว่า ราคาคง และสามารถนำติดตัวได้สะดวก เป็นสิ่งแสดงสถานภาพทางสังคมและเป็นการสัมผัสกับสังคมภายนอก ส่วนสื่อวิทยุและโทรทัศน์ก็เป็นสื่อที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น เป็นสื่อที่สามารถปลดปล่อยอารมณ์ได้ดีที่สุด ทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจที่ได้แข่งขันและสามารถเอาชนะผู้อื่นได้ (เช่น รายการทนายปัญหา) สามารถชดเชยความรู้สึกที่ตนเองไม่มี เป็นต้น

การเปิดรับข่าวสารนี้ บุคคลมักจะแสวงหาข่าวสารเพื่อมาสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดเดิมของตนเอง ทั้งนี้เพราะการรับข่าวสารใหม่ไม่ลงรอยหรือสอดคล้องกับความรู้สึกหรือความเข้าใจ หรือทัศนคติเดิมที่มีอยู่ จะเกิดภาวะทางจิตใจแสวงหาข่าวสาร หรือเลือกสรรเฉพาะข่าวสารที่ลงรอยกับความคิดเดิมของตนที่มีอยู่ และเมื่อบุคคลได้ตัดสินใจในเรื่องใดเรื่อง

หนึ่งที่มีความได้เปรียบเสียเปรียบที่กำกวมบุคคล ย่อมมีแนวโน้มที่จะแสวงหาข่าวสารที่มาสันนิษฐานการตัดสินใจนั้นๆ จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้รับสาร ได้ข้อมูลมากมายมาเป็นหลักฐานยืนยันและทำให้เชื่อได้ว่า ผู้รับข่าวสารนั้น มิใช่จะเปิดรับหรือมีทางที่จะเปิดรับ หรือสนใจข่าวสารทุกคนเสมอไป ยิ่งกว่านั้นในการเปิดรับข่าวสาร ผู้รับข่าวสารแต่ละคนยังมีการรับ มีการจดจำ มีการตอบสนองต่อข่าวสารแตกต่างกันไป ทั้งในฐานะที่เป็นรายบุคคลและสมาชิกของสังคม (ชวรัตน์ เชิดชัย 2527 : 156) ดังนั้นสิ่งที่ควรให้ความสนใจอันดับแรกคือ สิ่งที่นักทฤษฎีและนักจิตวิทยาทางการสื่อสารเรียกว่า กระบวนการเลือกรับข่าวสาร

ปัจจุบันนี้มนุษย์มีความต้องการข่าวสารเพิ่มมากขึ้น การสื่อสารไร้ขีดจำกัด มีสื่อที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น เป็นยุคแห่งสารสนเทศ ข่าวสารจึงถูกสร้างขึ้นมาในรูปแบบต่างๆ เผยแพร่ออกตามสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ซึ่งนับวันมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้นทุกวัน ข่าวสารที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีหลากหลายแล้วแต่ว่าบุคคลจะเลือกรับและแสวงหาข่าวสารแบบไหน เพื่อประกอบในการตัดสินใจ สนใจ จดจำ ตีความหมาย เพื่อให้ได้ข่าวสารที่ตรงกับความรู้ ความพึงพอใจ ในการที่จะใช้สารนั้น ดังนั้นจึงมีผู้ที่ให้ความสนใจในการที่จะศึกษาว่ามีคนเลือกสรรและแสวงหาข่าวสารอย่างไร

ทฤษฎีการเลือกสรรและแสวงหาข่าวสาร อาจเป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการเผยแพร่วรรณกรรม ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงรอยกัน (Congruence Theories) ได้แก่ ทฤษฎีความไม่เข้ากันของ Festinger's Cognitive Dissonance Theory เป็นต้น (ประมะ สตะเวทิน ,2539)

1. การแสวงหาข่าวสาร ทางด้านสื่อสารมวลชนได้ให้ความหมายว่า กระบวนการที่ผู้รับสารหรือมวลชนสนใจใคร่ทราบเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ และแสวงหาข่าวสารนั้นจากสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การแสวงหาข่าวสารจึงเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าประชาชนเลือกใช้สื่อและเนื้อหาข่าวสารอย่างไร และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลต่างๆ ที่มีผลต่อการเลือกบริโภคหรือเลือกแสวงหาข่าวสารจากสื่อมวลชน สำหรับการศึกษาเรื่องการแสวงหาข่าวสารนั้น เน้นเรื่องพฤติกรรมการเลือกเปิดรับข่าวสารว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นตัวกำหนด ทำไมบุคคลจึงเลือก หรือหลีกเลี่ยงที่จะรับข่าวสารบางอย่าง

Charles Atkin (1978) อ้างถึงในพีระ จิระโสภณ 2531 ; 639) กล่าวว่า บุคคลจะเลือกรับข่าวสารได้จากสื่อมวลชนนั้นขึ้นอยู่กับ การคาดคะเนเปรียบเทียบระหว่างผลรางวัลตอบแทน (Reward Value) การลงทุนลงแรง (Expenditures) และพันธะผูกพัน (Liabilities) ที่จะตามมา ถ้าผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับ เช่น การได้รับข่าวสาร หรือความบันเทิงตามที่ต้องการ สูงกว่าการลงทุนลงแรง เช่น การต้องลงทุนซื้อหาเพื่อให้ได้มาหรือการต้องใช้ความพยายามที่จะรับรู้ หรือทำความเข้าใจแล้ว บุคคลย่อมแสวงหาข่าวสารนั้น (Information Seeking) แต่ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับน้อยกว่าการลงทุนลงแรง บุคคลก็อาจจะเฉยเมยต่อข่าวสารนั้น (Information Avoidance) ในบางครั้งถ้าหากความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงหรือไม่รับข่าวสารต้องลงทุนลงแรงมากกว่าการรับข่าวสารนั้น บุคคลอาจต้องยอมรับข่าวสารนั้นทั้งๆ ที่ไม่เต็มใจนัก (Information Yielding) เช่น การที่เรายอมดูโฆษณาที่ซ้ำๆ ซากๆ ในโทรทัศน์ก็เนื่องมาจากขี้เกียจเปลี่ยนช่องหรือเพราะว่าหมุนไปช่องไหนๆ ก็เจอแต่โฆษณาก็เลยจำใจต้องดูทั้งๆ ที่ไม่ชอบ

Charles Atkin ชี้ให้เห็นว่า การแสวงหาข่าวสารหรือความต้องการสื่อมวลชนของปัจเจกบุคคลนั้น คือ ต้องการได้รับข่าวสาร (Information) และความบันเทิง (Entertainment) ความต้องการข่าวสารของบุคคลนั้นเกิดจากความไม่รู้หรือไม่แน่ใจ (Uncertainty) ของปัจเจกบุคคลที่มาจาก

1. การมองเห็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างระดับความรู้ของปัจเจกบุคคลขณะนั้น กับระดับความต้องการที่อยากรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายนอก (Extrinsic Uncertainty) ยิ่งเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งอยากมีความรู้ความแน่ใจสูง
2. การมองเห็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างความรู้ที่มีอยู่ของปัจเจกบุคคลนั้น กับความรู้ตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งกำหนดโดยระดับความน่าสนใจส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคลนั้นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Intrinsic Uncertainty)

สำหรับความต้องการได้รับความบันเทิงของปัจเจกบุคคลนั้นมาจากการกระตุ้นอารมณ์แห่งความรื่นเริงบันเทิงใจ ที่เกิดจากการมองเห็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาวะที่เป็นอยู่ของปัจเจกบุคคลขณะนั้นกับระดับความสนุกสนานที่คาดหวังไว้ (Intrinsic Desire) ข่าวสารที่จะลดความไม่รู้เรื่องหรือไม่แน่ใจที่เกี่ยวข้องกับความสนใจภายในส่วนบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Intrinsic Uncertainty) และที่เกี่ยวข้องกับความสนุกสนานบันเทิงส่วนตัว (Immediate Consummately Gratifications) ส่วนข่าวสารที่ลดความไม่รู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอก (Extrinsic Uncertainty) นั้น Atkin ให้เชื่อว่า ข่าวสารที่ใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความคิด และแก้ปัญหาต่างๆ (Instrumental Utilities) ในชีวิตประจำวันข่าวสารบางอย่างอาจจะให้ประโยชน์ถึงการนำไปใช้ และให้ความบันเทิงขณะเดียวกันด้วย

2. การเลือกสรรข่าวสาร ปัจจัยในการสื่อสารที่มักกล่าวบ่อยๆ ว่าเป็นตัวที่เป็นผู้กำหนดความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวไปยังผู้รับสารนั้นคือ กระบวนการเลือกสรร (Selective Processes) ของผู้รับสาร ข่าวสารต่างๆ แม้ว่าจะมีการเตรียมอย่างพิถีพิถัน ใช้ผู้ถ่ายทอดที่มีความสามารถน่าเชื่อถือสูง หรือใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพมากก็ตาม แต่สื่อนี้ก็ไม่ได้บ่งบอกว่าสื่อสารนั้นๆ จะเกิดสัมฤทธิ์ตามผู้ส่งสารร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะผู้รับสารมีกระบวนการที่เลือกรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด แรงจูงใจ อิทธิพลกลุ่ม อิทธิพลครอบครัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่จะส่งผลต่อผู้รับสาร

กระบวนการเลือกสรรสาร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ซึ่งมีความต่อเนื่องเกี่ยวเนื่องกัน ตามลำดับ ดังนี้ (Michael Burgeon : 1974 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน 2539 : 12 – 122)

2.1 การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) เป็นกระบวนการภายในบุคคลที่พิจารณาว่าพร้อมที่จะเปิดรับสารหรือไม่ จะเลือกเปิดรับสารหรือไม่ จะเลือกรับสารประเภทไหน จากสื่ออะไร เวลาอะไร ในชีวิตประจำวันของประชาชนนั้น แต่ละคนมีโอกาสที่จะรับสารจากแหล่ง หรือผู้ส่งสารต่างๆ จำนวนมากมาย แต่ประชาชนมีเวลาและความสามารถที่จำกัดในการที่จะรับสารจากแหล่งต่างๆ รวมทั้งประชาชนมีความพอใจหรือไม่พอใจแหล่งสาร หรือผู้ส่งสารต่างๆ แตกต่างกันไป ดังนั้นการสื่อสารมวลชนประชาชนจึงเลือกที่จะเปิดรับหรือเลือกที่จะใช้สื่อมวลชนตามความปรารถนาของตน เช่น ในการดูทีวี มีสถานีโทรทัศน์อยู่ 5 สถานีในกรุงเทพมหานคร พอถึงเวลาข่าว เราจะเลือกดูข่าวจากช่องไหน จะดูละครช่องอะไร อ่านหนังสือพิมพ์ฉบับอะไร ฯลฯ โดยปกติแล้วเราจะเลือกใช้สื่อมวลชนที่แสดงข่าวสาร และความคิดเห็นที่สอดคล้องกันกับความคิดและทัศนคติของเรา ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติแล้วคนเรามีความต้องการอย่างยิ่งที่จะปกป้อง รักษา และส่งเสริมความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self – Concept)

2.2 การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) หลังจากเลือกใช้สื่อมวลชนแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การเลือกให้ความสนใจกับเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ตนเลือกใช้ โดยปกติเรามักจะเลือกให้ความสนใจกับสิ่งที่เราสนใจ ชอบและสอดคล้องกับทัศนคติ ความคิด และความเชื่อของเรา เช่น เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์เป็นบางหน้า บางข่าว บางคอลัมน์ บางบทความ เราอาจอ่านข่าวหน้าหนึ่งเพียงบางข่าว อ่านข่าวในหน้าสังคม หน้าบันเทิง หน้ากีฬาเพียงบางข่าว อ่านบทความที่สอดคล้อง ส่งเสริมสนับสนุนความคิด ความเชื่อของเรา ในการดูทีวี เราก็เลือกดูรายการบางรายการ เช่น ดูข่าว ดูรายการวาไรตี้โชว์ เกมโชว์ กีฬา ฯลฯ

2.3 การเลือกรับรู้หรือการเลือกตีความหมาย (Selective Perception or Selective Interpretation) การรับรู้ (perception) และการตีความหมาย (Interpretation) มีความเกี่ยวข้องกันจนเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน การรับรู้คือ กระบวนการตีความหมายสิ่งที่เราพบเห็น ขั้นตอนที่สามของกระบวนการในการเลือกของผู้รับสารคือ การเลือกรับรู้หรือเลือกตีความหมายเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ตนเลือกให้ความสนใจ คนเราจะเลือกตีความหมายของสิ่งที่ตนอ่าน ดู ฟัง ตามทัศนคติและความรู้สึกนึกคิดของตน เนื้อหาของสื่อมวลชนจึงมักถูกตีความหมายบิดเบือนไปโดยที่เราไม่รู้ตัว การเลือกตีความหมายเกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ เช่น คนมีอคติในเรื่องเชื้อชาติเมื่อได้รับข่าวสารที่ดำเนินเรื่องการแบ่งแยกผิวกลับตีความไปว่าสารนั้นส่งเสริมการแบ่งแยกผิว เป็นต้น

2.4 การเลือกที่จะจดจำ (Selective Retention) เป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยเราจะจดจำสิ่งที่ตนได้จากการใช้สื่อมวลชน ในการจดจำเนื้อหาของสื่อมวลชน ผู้รับสารจะทำการเลือกเช่นเดียวกับการเลือกใช้สื่อมวลชน เลือกให้ความสนใจกับเนื้อหาของสื่อมวลชน และเลือกตีความหมายเนื้อหาของสื่อมวลชน นั่นคือ ผู้รับสารจะเลือกที่จะจดจำเฉพาะเนื้อหาที่สอดคล้องกับรสนิยมทัศนคติ ความชอบ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมของตน ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าคนเราจะสามารถจดจำสิ่งที่สอดคล้องกันหรือสนับสนุนความคิดเห็นของเราได้ดีกว่าเรื่องที่ขัดแย้งกับหรือต่อต้านกับความคิดของเรา ดังนั้น การเลือกจดจำเนื้อหาของสื่อมวลชนจึงเท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ทัศนคติเดิมหรือความเชื่อเดิมของเรามีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น และเปลี่ยนแปลงได้ยากขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผู้รับสารมีการเปิดรับข่าวสาร การเลือกสรร และแสวงหาข่าวสาร ที่ตรงกับความต้องการ ความคิด และทัศนคติความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วของแต่ละบุคคล ทั้งในด้านการเลือกสนใจ เลือกเปิดรับ และเลือกที่จะจดจำ ในด้านการปฏิรูปสื่อ เพราะผู้วิจัยอยากทราบว่าอาจารย์ในสาขาวิทยาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ เอกชน และสถาบันราชภัฏที่มีความแตกต่างกันทางด้านประชากรศาสตร์ และเป็นผู้ที่มีการรับสื่อและใช้สื่อในเวลาเดียวกัน จะมีการเปิดรับข่าวสารอย่างไร มีการแสวงหาข่าวสารประเภทใดบ้าง จากสื่อใด การเลือกสรรในการรับสารนั้นมีการเลือกสรรอย่างไรต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พงษ์ศรี บุญสุวรรณ : 2532 ได้ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครูนครสวรรค์” โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทำการศึกษาผู้ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2531 จำนวน 1,228 คน แต่กลุ่มที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 240 คน เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา เพื่อให้สัมพันธ์กับตัวแปรที่ได้ตั้งไว้คือ ระดับการศึกษา และโปรแกรมวิชาเอกที่นักศึกษาเลือก

งานวิจัย ชี้ให้เห็นว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษาไม่มีความแตกต่างกันมากทั้งเพศชายและเพศหญิง เพราะมีโอกาสการศึกษาที่เท่าเทียมกัน นักศึกษากลุ่มเปิดรับข่าวสารจากวิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ มากกว่านิตยสาร ข่าวที่เปิดรับมากคือ ข่าวที่เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมือง นักศึกษาที่เปิดรับข่าวสารน้อยส่วนใหญ่จะดูแต่นิตยสารและเปิดข่าวที่เกี่ยวกับบุคคลเป็นส่วนใหญ่ นักศึกษาที่เปิดรับข่าวสารทางการเมืองมาก จะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด และเป็นผู้ชักชวนคนอื่นเข้าไปด้วย นักศึกษาที่เป็นทั้งชายและหญิงมีการเปิดรับข่าวสารทางสื่อมวลชนไม่แตกต่างกันทุกรายการทุกหัวข้อข่าว แต่มีระดับร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน

สิทธิพันธ์ มานิตกุล : 2538 ศึกษาเรื่อง “การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ” เพื่อศึกษาถึงระดับความรู้ข่าวสารทางการเมืองและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง และศึกษาถึงปัจจัยทางด้านภูมิหลังบางประการที่มีผลต่อระดับความรู้ข่าวสารทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากในการปฏิบัติงานของข้าราชการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ จำนวนที่ศึกษาทั้งสิ้น 115 คน ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ โดยการใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ข้าราชการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับปานกลาง และมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกตามตัวแปรทางด้านภูมิหลังพบว่า ระดับการศึกษา และอายุราชการมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับสูงทางบวก ระดับตำแหน่งมีความสำคัญกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับปานกลางทางบวก และการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมากทางบวก นอกเหนือจากตัวแปรอื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง

จินตนา ปัญญาอาวุธ : 2541 ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการสื่อสารและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18 - 20 ปี ในเขตกรุงเทพฯ” โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 412 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล โดยการอธิบายลักษณะทางประชากรศาสตร์ อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมือง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมกรรมการสื่อสารต่อการปฏิรูปการเมืองโดยภาพรวมทุกสื่อยังมีน้อยโดยปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์คือ เพศ ส่วนอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางแต่ผลทางด้านประชากรศาสตร์ออกมาว่า ผู้ที่มีการศึกษาน้อยมีอุดมการณ์ทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง โดยการอ่านข่าวการปฏิรูปทางการเมืองจากทุกสื่อ แต่มีปัจจัยด้านความรู้มาเป็นตัวแปรในการทำให้มีความรู้ในเรื่องการปฏิรูปการเมืองที่ต่ำ ส่วนทัศนคติต่อการปฏิรูปการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงเฉยๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปิดรับข่าวสารเรื่องการปฏิรูปการเมืองจากหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยก็มีผลต่อทัศนคติด้วย

พรทิภา สิ้นไชย : 2531 ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์สาขาวิชานิเทศศาสตร์ของวิทยาลัยครูเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นนักสื่อสารพัฒนาการในระดับท้องถิ่น” เพื่อศึกษาการรับทราบ และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร และอาจารย์วิชานิเทศศาสตร์ของวิทยาลัยครู 17 แห่ง ในระดับอนุปริญญา ตามหลักสูตรสภาการฝึกหัดครูเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นนักสื่อสารในระดับท้องถิ่น ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 200 คน แต่ได้รับกลับคืนเพียง 179 ฉบับ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารและอาจารย์เห็นตรงกันว่า นักสื่อสารพัฒนาในระดับท้องถิ่นควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นที่ปฏิบัติงานอยู่เป็นอย่างดี และควรเน้นเรื่องการกระตือรือร้น การตั้งใจทำงาน เน้นวิชาที่สามารถให้ความรู้และนำไปปฏิบัติได้ เกี่ยวกับวิธีการสอนควรให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด และควรใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการสอน เช่น หนังสือพิมพ์ในท้องถิ่นหรือสื่อบุคคล ในการประเมินการเรียนการสอนควรประเมินจากการปฏิบัติการจริงมากที่สุด ผู้บริหารและอาจารย์เห็นตรงกันว่า การผลิตบัณฑิตสาขานี้ ควรมุ่งให้สามารถประกอบอาชีพอิสระได้มากที่สุด

ทฤษฎี ผิวงาม : 2539 ศึกษาเรื่อง "การรับรู้ทางการเมืองของนักเรียนโรงเรียนชั้นนำใน กรุงเทพมหานครศึกษากรณีเหตุการณ์รัฐประหารของคณะ รสช. เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535" ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ใช้วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ทำการศึกษาโรงเรียนชั้นนำในเขตกรุงเทพมหานคร 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนสตรีวิทยา โรงเรียนอัสสัมชัญ (บางรัก) และโรงเรียนราชินีบน มีจำนวนทั้งสิ้น 183 คน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ในด้านการสื่อสารทางการเมืองโดยทั่วไป เหตุการณ์รัฐประหารของคณะ รสช. และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการรับรู้ทางการเมืองและเกี่ยวกับการเมือง โดยทั่วไป เหตุการณ์รัฐประหารของคณะ รสช. และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬของเด็กนักเรียน ส่วนการรับรู้ทางการเมืองเกี่ยวกับการเมืองทั่วไป เหตุการณ์รัฐประหารของคณะ รสช. และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬของเด็กนักเรียน โดยผ่านครูผู้สอนไม่มีอิทธิพลมากกว่าการผ่านสื่อมวลชน ส่วนการเรียนรู้ทางการเมืองเกี่ยวกับเหตุการณ์รัฐประหารของคณะ รสช. และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬของเด็กนักเรียนโดยผ่านครูผู้สอนมีอิทธิพลมากกว่าการผ่านสื่อมวลชน แต่การรับรู้ทางการเมืองโดยทั่วไปของเด็กนักเรียนโดยผ่านครูผู้สอนไม่มีอิทธิพลมากกว่าการผ่านสื่อมวลชน

สัญญา กลางณรงค์ : 2543 ศึกษาเรื่อง "มาตรา 40 กับวาทกรรมการปฏิรูปสื่อ" เพื่อศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องต่อการปฏิรูปสื่อ และความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นในแนวทางที่แตกต่างในการให้ความหมายต่อการปฏิรูปสื่อตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 เริ่มต้นด้วยการย้อนทำความเข้าใจเส้นทางของการปฏิรูปสื่อก่อนจะมาเป็นมาตรา 40 ตั้งแต่จุดเริ่มต้นในยุคอำนาจนิยม ต่อมาในยุคการเมืองที่อ่อนคลาย ธุรกิจการสื่อสารเติบโต จนกระทั่งยุควิกฤตที่นำไปสู่การปฏิรูปสื่อ ปฏิรูปการเมือง แล้วจึงวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในกระบวนการร่างกฎหมายประกอบมาตรา 40 คือ ร่างพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543

งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า การร่างกฎหมายประกอบมาตรา 40 ฉบับแรกเต็มไปด้วยความขัดแย้ง โดยมีประเด็นหลักคือ เรื่ององค์กรอิสระที่จะมาทำหน้าที่จัดสรรและกำกับดูแลคลื่นความถี่ว่าควรจะมีกี่องค์กร ระหว่างฝ่ายรัฐที่สนับสนุนให้มีองค์กรเดียวดูแลรวมทั้งกิจการวิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคม ในขณะที่ฝ่ายนักวิชาการ สื่อสารมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชนคัดค้านการครอบงำของกิจการโทรคมนาคม และสนับสนุนให้มีสององค์กรแยกกันเป็นอิสระเพื่อถ่วงดุลอำนาจและตอบสนองปรัชญาที่แตกต่างระหว่างสองกิจการ วาทกรรมหลักของภาครัฐและธุรกิจโทรคมนาคมสนับสนุนแนวคิดที่เน้นเทคโนโลยีเป็นหลัก กับความเป็นโลกไร้พรมแดน การค้าเสรี และทุนนิยมเสรี ส่วนวาทกรรมหลักของนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุนแนวคิดการให้ความสำคัญกับปรัชญาการสื่อสารมวลชน

การปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่ถ่วงดุลอำนาจและการกระจายอำนาจ ไปรุ่งใส รวมถึงการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก อันนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยทางการสื่อสารมากกว่าการมีหนึ่งองค์กรที่ทำให้เทคโนโลยีโทรคมนาคมมาครอบงำปรัชญาของสื่อวิทยุโทรทัศน์

ชาญชัย รามโกมุท : 2522 ศึกษาเรื่อง "ทัศนคติของนิสิตนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย" เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยระหว่างนิสิตชาย และ นิสิตหญิง ระหว่างนิสิตชั้นปีที่ 3 และ ปีที่ 4 สาขาการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารมวลชน และความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับความเข้าใจในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยของนิสิต ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 263 คน แต่ได้แบบสอบถามกลับคืนเพียง 132 ชุดที่สมบูรณ์

งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า นิสิตชายกับนิสิตหญิง ที่เป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 ความเป็นนิสิตสื่อสารมวลชนกับนิสิตประชาสัมพันธ์ มีทัศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และสหสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของนิสิตไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ

ทรงยศ บัวเฟื่อน : 2545 ศึกษาเรื่อง "ความเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรต่างๆในกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) เพื่อให้เข้าใจความเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมในกระบวนการสรรหาคณะกรรมการ กสช. ซึ่งเป็นองค์กรด้านวิทยุโทรทัศน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และการมีส่วนร่วมของประชาชนและกลุ่มบุคคลต่างๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบวิทยุและโทรทัศน์ในอนาคตได้

ผลการวิจัยพบว่า เกือบทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการสรรหา กสช. ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ ที่เขียนไว้ไม่ชัดเจน ซึ่งนำไปสู่การตีความเข้าใจข้างตนเองขึ้นมา รองลงมาคือเรื่องประเด็นการเปิดเผยต่อสาธารณะที่หลายฝ่ายเห็นว่า ควรมีการเปิดเผยให้มากกว่านี้ และการกำหนดโครงสร้างของกรรมการสรรหาฯ เองที่ไม่ชัดเจนซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดของแต่ละกลุ่ม